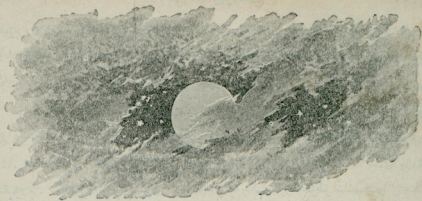

مکتبہ علمیہ دارالعلوم

۱۸ نجی سنہ

۱۵ رجب ۱۳۱۵

جزء، عدد : ۷۴

كائنات ايجنده بر سياحت مخيله

[ما بعد عن جزؤ ۷۳]

اورانوس كوكبى قطرى ۷۴۶۰ ميل اولديغنه و جسم كوكب ارضى كى نسيبة تقريباً اون درت كره دها ثقیل بولنديغنه كوره اورانوسك كندى سطحنده كى مواد اوزرينه اجزا ايلديكى قوه جاذبه اولدقجه طوغرى اوله رق حساب ايديله بيلديگندن، جاذبه مذكوره نك كره ارض جاذبه سندن پكده فرقلى اولديغى تحقق ايدر . بۇگا مقابل ايسه اورانوسك محورى اطرافنده كى مدت دورانى تعيين ايتك ممكن اوله مامشدر . چونكه بۇگا موفق اولمق ايجون اوزرنده بر طاقم لككلك معين مدتلىرايله ظهۇرى و تكررار كوزدن نهان اوله رق كوندز و كجهلرك امتدادى و موسم صيف ايله شتاتك نه بۆلده تقسيم ايدليگى تعيينه مدار اوله جق لككلىرى ك شدتلى تلسقويلر و ساطتيله رؤيت ايتك ممكن اوله ميؤر .

اورانوسك، اولدقجه منتظم بعدلر ايله، اطرافنده دوران ايدن آلتى عدد شاطر كشف ايدلمش ايسه ده بۇلاردن ايكيى غايت ابو فرق اولنه بيلديكى حالده ديگر دردى پك ضعيف و پك نادر كوريلور اجرام سماويه دندر .

اورانوس ، شمس اطرافنده كى دورانى آنجق ۸۴ سنه ظرفنده تكميل

ایدر . اگر کنديسنك خط حرکتی شاطرلرینك خط حرکتی استقامتده ایسه
 او حالدده خط استواسنه طوغری تناقص ایتمك اوزره قطبلری اوزرنده کیجه
 وكوندزلر مناوبه قرق ایکی سنه امتداد ایدر و بؤ مدت خط استوايه طوغری
 گئدكجه تناقص ایدر ایسه ده ، خط استوايه زیاده سیله تقریب ایتدیگی زمان ینه تمام
 ایکی سنه دن عبارت بؤلنور . بؤ تقدیرجه بؤنك موسم صیفی دخی شدت حرارتی ،
 الك زیاده قطبلرده اوله ق قرق ایکی سنه امتداد ایدر و کدیسندن صکره گلان
 موسم شتا دخی بزم تصور و تحیل ایدمه چکمز بر شدت برودت ایشاریله ینه
 قرق ایکی سنه دوام ایدر .

شمس دن الك زیاده اوزاقده اجرای دوران ایدن سیاره نك اورانوس اولدینی
 کشف ایدیله لی آنجق اوتوز قرق سنه در . مع مافیه اورانوسك بر طاقم
 انتظام سزقلر کوسرتن حرکتی ، ینه ارباب هیئته ، بؤسیاره نك مسلك شمسی نك
 صوك سیاره سی اولدیغنه و اورانوسك محرکنده گوریلان انتظام سزقله سببت ویرن
 دیگر بر جرم سماوینك دها بؤلندیغنه دائر بر فکر و ذهاب ویردی . بؤ فکر
 و ذهاب تاریخ علمده الك بارلاق موفقیتدن عد ایدلمگه شایان اولان نه بئون سیاره .
 سنك کشفنه باعث اولدی .

بؤکشفده خصوصات آتیه نظردقی جلبه شایاندر :

اورانوس سیاره سی انگلیز ارباب هیئتدن مشهور هرشل ۱۷۸۱ سنه سی
 مارتنك اون اوچنجی کونی کشف ایتشد . مشار الیه سماوی نظردقیقندن امرار
 ایلدیگی صروده مقدما او محلدده هیچ گورمامش اولدینی کوچك و اهمیت سز برکوکب
 گوردرک دها زیاده نصب نظردقت ایتدکده ، کوکب مذکورك سما اوزرنده آغرا آغرا
 تبدیل مکان ایتدیگی و بناء علیه بر سیاره ، یعنی بر کوکب سیار بؤلندیغنی آکلادینی
 کی ، وؤخر آ بؤبابده اجرا ایلدیگی تدقیقاند کؤکب مذکورك بر قاق سنه لر اول دخی
 دیگر بر محلدده مشاهدده اولدینی وجدوللره نایته اوله رق قید ایلدیگی تحقق
 ایتمکله ، سرعت حقنده بر مقیاس بؤلنمش اولوب ، بؤمقیاسه نظراً شمسه اولان بعدی
 و شمس اطرافنده بر کره دور ایتك ایچون صرف ایلدیگی زمان حساب و مدت

دورک سکسان سەئەدن عبارت بۇلدىغىنى استخراج اولدى . امدى اورانۇسك تاريخ كشفى اولان ۱۷۸۱ سەئەندىن برو اوتارىخىدە دەا سکسان دىت سەئە مرور ايتامش اولدىغىندىن هيتتىشاسان كندىسنىك بىر دورتام اجرا ايلدىگىنى ەنوز كورمامشلا ايدى . بىئەلىيە بۇنىك حسابىدە بىر سەو اولدىغىنە حكىم ايتىدىرەك بىر طاقم حالات ظەور ايتىمگە وارابا بىئى دوشوندىر مگە باشلادى . مەشىت عادىدە اوراقنىك قصورلرە نظر مسامحە ايلە باقىلە بىلور ايسەدە هيت اربابى مسلىگىندە بۇ حال اصلا واقع اولەمز . چونكە بۇنلر حادثات جويەنى دىققەسى دىققەسىنە وئالىسىنى ئالىسىنە ، دەا وقوعلىرىندىن اول حساب ايتىمگە اولدقلىرىندىن ، مىللا بىر كوكب ، حساباتى خلافتدە اولەرق تلىسقوپنىك اوگىندە يالگىز بىر دىققە كىچ اولەرق اثبات وجود ايتسە بۇ ئاخىركى سبب حقيقىسىنى كشف واستخراج ايتىمگە حضور و ارام بۇلزلر . بۇندىن اوتوز شوقدر سەئە اول اورانۇسك دورانىك آنجى اوج زەئىنى كورمگە موفىقتى حاصل اولمش ايكىن ، سەئە ارباب هيت اورانۇسك صورت منتظمەدە حركت ايتىمەرك بىر طاقم غىر منتظم انحرافلردە بۇلدىغىنى كوروب متخىر قالمش واسبابى دوشونمگە باشلامش ايدى . چونكە احكام قانونىيە طبعىت ثابت و مەتبىن اولمامش اولسەيدى بۇ حالە قاعدەنىك بىر استىناسى دىنلور و شمسك قوۋىجاذبەنىك سيارات سائە اوزرىنە اولان تاثيرى كى اورانۇسە اجراى تاثير تام ايدەمدىگىنە حكىم اولنە بىلور ايدى . لىكن احكام قانونىيە طبعىتكى غىر مەتبەل اولدىغىنە و طبعىتكى هىچ بىر وقت استىناتلر قبول ايتىمەرك دائىما قواعد مطلقەيە توفىقاً اجراى احكام ايلدىگىنە نظراً بۇ انحرافاتك سببى بشقە شيدە آردەق اقتضا ايدەجكى و بلىكە شمس اطرافدە اجراى دور ايدر و ەنوز غىر مكشوف دىگر بىر سيارەنىك تاثير جاذبەسىلە بۇ انحرافاتك حصۇلە گلىگى فكىرىنى توليد ايلدى .

اكى اول بۇ فكىرى ، ەمدە صۇرت قطعىدە اولەرق مشاهىر هيتتىشاساندىن مدلىر Maedler نام ذات ۱۸۴۰ سەئەندە ميدانە قويدى . فرانسە علماسىندىن لوورىي Leverrier بىر طاقم حسابات دىققە اجراسىلە مذكور سيارەنىك بۇلغىسى اقتضا ايدىن موقعىنى تەيىن ايلدى . مشارالە حساباتى اودر جە ايلرولتىدىكە ، ۱۸۴۶ سەئەسى

آگستوسنك ۳۱نجى كوني فرانسه آقاده ميسى حضورنده بۇبايدهكى راپورنى قرائت و حساب ايتديكى بر وقت معينه و سمانك تماميله معين بر نقطهسى اوزرنده ، فقط مكمل تلسقوپلر ايله بر سياره نك كوريله جگنى و سياره مذكوره نك ارضه نظراً شمسدن اوتوز دفعه دها اوزاقده بۇلنديغنى و شمس اطرافدهكى بر كرّه دوراتى ۱۶۵ سنده تكميل ايتديگنى و جسيمك ارضك جسيمه نظراً يگرى درت كرّه دها آغز اولديغنى و شمعدىه قدر هيچ كورلماش اولان بۇ سياره نك اورانوسك حر كتنده كوريلان انحرافلره سبب يگانه بولنديغنى بيان و ايضاح ايلدى . وقتا كه سنه مذكوره ايلولنك ۱۳نجى كوني برلينده هيئتشناساندىن مشهور غالله Galle لووريه دن بۇبايده معلومات آلدى و لووريه مومى اليه غاللە دن ، اقصرده مكمليتلرى شهرتگير اولان برلين رصدخانه سنك رصد دورينلريله سياره مذكوره نى تعقيب ايلسنى التماس ايلدى ، غالله اصلا وقت غيب ايتمه رك دها اقاشام اجرا ايلديكى ترصدات ايله لووريه نك حساب ايتديكى نقطه دن آنجق يارم قر قدر اوزاق بر نقطه ده ، همده سياره نى كنديسى اوقوتته قدر هيچ كورلماش اولديغنى حالده كشفه موفق اولدى . ايشته تاريخ عالمك الك پارلاق موقعايتندن اوله رق كشف ايديلان اشبو سياره يه نه بتون نامى و يرلدى . نه بتون مسلك شمسى نى تشكيل ايدن سيارات مياننده شمسدن الك اوزاق بۇلنايدىر .

كرّه ارضه نسبتاً شمسدن اوتوز دفعه دها اوزاق بۇلنان بۇ سياره اوزرنده ضياى شمس بزه اولديغنه نظراً طقوز يوز دفعه دها ضعيفدر . يعنى نه بتون اوزرنده بۇلنانلر بزه كى كچى آيدىناق بر كوندزه مالك اوله يلك ايجون سما اوزرنده طقوز يوز شمسك بۇلغمنه محتاج اولورلر ايدى . لكن آنلرده بزم كچى يالگىز بر شمسه مالك اولدقلرندن شمسدن اولان فوق العاده اوزاقلقلرى حسييله آيدىناقى غايت ضعيف بر كوندز ايله اكتفايه مجبوردرلر . كرّه شمس آنلره ، كرّه ارضمه الك يقين بۇلنديغنى زمان مشترىك بزه كورينديكى قدر كوچك كورينور . وظن اوله بيلوركه بزم ضيا قرده الك پارلاق اولان ثوابى كوره بيلديگمز درجه ده آنلرده ثوابت مذكوره كوندزك ضعيف بر ضياى شمسك ينه مقدار كافى آيدىناق و يرديكى

بزم ارضدن نه بتونی کوره بیلکدگمزله مئبدر . اگر کندسی شمعدن اولدجه
بر ضیا اقتباس ایتماش اولسه اوقوت بز آنی اڭ قوتلی رصد دورینلریله بیلله
کورمگه موفق اوله من ایدک .

نه بتون نه جسامتمده در ؟ شمعی به قدر ایکسی کشف ایدیلان شاطرلرینک
احوالی نه در ؟ محوری اطرافده کی دوراتی نه قدر مدت ظرفنده اجرا ایدر ؟ اوزرنده
موسم صیف ایله شتا نه حالده در ؟ سطحند کی اجسامک ثقاتی نه در ؟ ایشته شمکیلک
بؤرلری لایقيله تعیین ایديله مامش اولدینی گبی ، آنی دها یقیندن تدقیقه مساعده
ایده جک دها مکمل و دها قوتلی رصد دورینلری میدانه چیقمنجه دها بر جوق
زمانده تعیین ایديله میه جکدر .

بزم نه بتون حقنده امنیتله بیلدیگمز بر شی وار ایسه اوده بؤلدینی محل .
جسمنک جسامتی ، شمعدن اولان بعدی ، و بناء علیه شمس اطرافنده کی دوراینک
مدتی ، یعنی سنه سنک ۱۶۵ سنه ارضه مساوی اولدیغیدر . کره ارضدن ۲۵ کره دها
بیوک اولان جسمنه و کره ارض محیطندن ۸۳ کره جسم اولان محیطنه نظر آ
کشافتنک سیارات مجاوره کشافتندن دها بیوک اولسی اقتضا ایدر ایسه ده ینه بؤ معلومات
تماميله شایان وثوق و اعتماد دکلدر .

سیاحتمز بؤراده ختام بؤلدیغندن ارضه عودت زمانی گلدی . هایدی یوله
جیقالم و کال حیرتله تماشا ایلدیگمز آثار عظمت الاهیینی بنی نوعمره حکایه ایدلم .

تم

آلماجه دن مترجمی :

طاهر یوسف